

Надія Брайлян

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7892-2481>

наукова співробітниця Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
nabra@ukr.net

УДК 070.445:[070.421+37.091](=161.2)(437)"193"

**СТЕФАНІЯ НАГІРНА (1898–1993 рр.) – ПЕДАГОГІНЯ
І РЕДАКТОРКА ЧАСОПИСІВ «НАША УКРАЇНА»
(ПОДЄБРАДИ, 1933–1934) ТА «ДИТЯЧА ЗІРКА»
(РЖЕВНИЦІ; МОДРЖАНИ, 1937–1938)**

DOI 10.37222/2786-7552-2024-4-8

Досліджено педагогічну та редакторську діяльність Стефанії Нагірної, яку вона провадила у Чехословаччині в 30-х рр. ХХ ст. Зокрема, протягом 1933–1934 рр. вона працювала в Українському дитячому притулку в Подєбрадах, у 1935–1938 рр. – в Українській реальній гімназії (спершу у Ржевничах, а згодом у Модржанах). С. Нагірна здійснила підготовку та редагувала дитячі часописи «Наша Україна» (Подєбради, 1933–1934) та «Дитяча Зірка» (Ржевниці, Модржани, 1937–1938). Це були журнали, створені авторами віком 6–11 років, які склалися виключно із дитячих літературних творів, перекладів, загадок, малюнків і зазнали лише незначного редагування щодо орфографії. Випуски часописів були здебільшого тематичними, і їхні теми також обирали діти. Ці дитячі часописи засвідчують високий рівень національної свідомості їх авторів, уміння виливати свої думки у ту чи іншу літературну форму, здійснювати переклади, створювати загадки, ребуси, нав'язувати контакти з іншими дитячими виданнями, а також українськими та чеськими діячами і т. ін. Усі опубліковані на сторінках цих видань твори свідчать про глибокий зв'язок з Україною, людьми, які в ній проживають, подіями, що там відбуваються, який тим більше цінний, що його відчують діти, народжені в еміграції. Стефанія Нагірна досягала

такого усвідомлення дітьми своєї української ідентичності тривалою, наполегливою і ненав'язливою педагогічною працею. В основі методики, яку вона використовувала, лежали постійне ознайомлення дітей з українською історією, звичаями, побутом, традиціями, музикою, поезією та принципи «діяльної школи», які передбачали, зокрема, заохочення дітей до самостійної роботи, індивідуальний підхід до кожної дитини, вільний її розвиток, формування навичок громадської співпраці. Педагогічна та редакторська діяльність С. Нагірної високо оцінювалася сучасниками, що засвідчують публікації видатного педагога і дослідника української преси Аркадія Животка, педагогині, письменниці і бібліотечарки Наталії Дорошенко, громадської діячки Лідії Садовської.

Ключові слова: Стефанія Нагірна, педагогічна і редакторська діяльність, «Наша Україна», «Дитяча Зірка», дитячі часописи, українська еміграція, Чехословаччина.

Постановка проблеми. Стефанія Нагірна – українська редакторка, педагогиня, музична та громадська діячка, частина біографії якої, зокрема редакторська та педагогічна діяльність, залишається недослідженою. У 1930-х рр., працюючи в українських установах для дітей у Чехословаччині, вона була натхненницею, організаторкою та редакторкою двох дитячих часописів – «Наша Україна» (Подебради, 1933–1934) та «Дитяча Зірка» (Ржевниці; Модржани, 1937–1938). Ці видання становлять цікаву і своєрідну сторінку історії української еміграційної преси, вирізняються характерним змістовим і художнім наповненням, є яскравим прикладом самобутньої дитячої творчості. Зміст часописів засвідчує глибокий психологічний зв'язок їхніх авторів (більшість із яких народжена в еміграції) з Україною, переживання за її долю, ознайомленість з її історією, живе сприйняття її тогочасних реалій. Створенню дитячих видань передувала значна педагогічна праця С. Нагірної, базована на принципах «діяльної школи», почерпнутих із лекцій видатних українських педагогів, насамперед Софії Русової.

Мета дослідження – з'ясувати біографічні факти із життя С. Нагірної, пов'язані з її педагогічною та редакторською діяльністю, проаналізувати особливості її педагогічної праці,

спрямованої на створення дитячих часописів, та висвітлити її роль як редакторки цих видань.

Об'єкт дослідження – біографія С. Нагірної, часописи «Наша Україна» та «Дитяча Зірка».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Біографія С. Нагірної опублікована у книзі «Adagio: життєвий шлях Стефанії Нагірної» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 10–13) та Енциклопедії Сучасної України (Василик & Мацько, 2020, с. 297–298), однак відомостей про її педагогічну діяльність у цих виданнях фактично немає, лише лаконічна згадка про роботу в Українському дитячому притулку та Українській реальній гімназії. Що ж до редагування нею дитячих журналів, то коротко згадується лише «Зірка» (повна назва – «Дитяча Зірка». – Н. Б.), про часопис «Наша Україна», над створенням і редагуванням якого плідно працювала С. Нагірна, у зазначених виданнях інформації нема.

В історико-бібліографічному дослідженні М. Савки вміщені бібліографічні описи журналів «Дитяча Зірка» (Савка, 2002, с. 121–122) і «Наша Україна» (Савка, 2002, с. 171–172), однак відомості про С. Нагірну обмежуються лише вказанням її як редакторки «Нашої України».

Новизна: уточнено біографію С. Нагірної періоду 1930-х рр., досліджено її діяльність як педагогині Українського дитячого притулку у Подєбрадах і Української реальної гімназії в Ржевничах (пізніше – Модржанах) та редакторки дитячих часописів «Наша Україна» і «Дитяча Зірка»

Методи дослідження: історичний, біографічний, аналітичний, описовий, які сприяли досягненню означеної мети дослідження.

Виклад основного матеріалу. Стефанія Нагірна народилася 9 вересня 1898 р. у Сокалі в родині Івана та Розалії (із Яворських) Чабанів і була третьою із восьми доньок. Батько у той час працював радником суду у Сокалі. Ймовірно, саме від батька¹ передалися Стефанії музичні та мистецькі здібності.

¹ Іван Чабан із дитинства грав на скрипці, а навчаючись в Академічній гімназії у Львові, одночасно протягом двох років брав уроки рисунка у Теофіла Копистинського. Працював у конторі землеміра, учителем музики, агрономом, працівником суду, будинкоуправління, етнографічного музею. Протягом усього життя вів громадську діяльність: організовував хори, оркестр, драматичний гурток, збирав фольклор. Його етнографічна розвідка «Весілля на Сокальщині», опублікована у книзі «Весілля» (Київ, 1970, у 2 т.) серії «Українська народна творчість», отримала схвальні відгуки мистецтвознавців. Писав вірші, оповідання, малював. На жаль, доля його творів невідома (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 182–183).

С. Нагірна навчалася у народній та середній школах, 1919 р. закінчила учительську семінарію у Львові, після чого короткий час працювала у школі ім. Грінченка, одночасно опановуючи мистецтво солоспіву в Українському музичному інституті ім. Лисенка. Брала участь у концертах, виступала у театрі Осипа Стадника, її музична діяльність отримувала схвальні відгуки критиків, зокрема С. Людкевича. Однак завершити навчання вона не змогла через «тяжкі... матеріальні умовини. Треба було пробиватися життям» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 27).

1923 р. разом із чоловіком Миколою Нагірним переїхала до Праги, «зробила тут гімназіяльну матуру і вступила на Український Високий Педагогічний Інститут ім. Драгоманова, спеціалізуючись в українській літературі і мові», а також вивчаючи історію українського та світового мистецтва (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 10). Від 1925 р. С. Нагірна навчалася також солоспіву у Чеській державній консерваторії. Брала активну участь у громадському житті – працювала у «Громаді Студенток Українок», а також протягом багатьох років в управі «Українського Жіночого Союзу», дописувала до журналу «Жінка» (Львів, 1935–1939).

У 1929 р. С. Нагірна завершила навчання у педагогічному інституті, де слухала лекції таких відомих українських професорів, як Леонід Білецький, Софія Русова, Василь Сімович, Володимир Січинський, Максим Славінський, Маркіян Терлецький, Дмитро Чижевський, а 1930 р. – у консерваторії. Попри свої чудові здібності і велике захоплення мистецтвом не могла розраховувати у Чехословаччині «заробляти на життя виступами... бо чехи мали досить своїх мистецьких сил, які не мали можливості удержатися» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 31), тому мусила «йти за другою професією – вчителюванням. На жаль, учительська праця не може йти в парі зі сольоспівом, бо говорення впродовж декількох годин, шкодить голосові. Тому під час... педагогічної праці... не виступала на концертах» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 31).

Спершу С. Нагірна працювала в Українському дитячому притулку у Подєбрадах, згодом – в Українській реальній гімназії, зокрема? протягом кількох років «завідувала дівочим інтернатом при гімназії, деколи заступала неприсутніх професорів, що викладали українську мову чи літературу, як також вчила ручних робіт учениць гімназії. Постійної праці вчительки гімназії... не

могла одержати, бо була тільки одна гімназія, а вчительських сил, головню старших, було багато» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 11).

У травні 1933 р. у дитячому притулку в Подєбрадах вийшло перше число часопису «Наша Україна», у «Передмові» до якого редакторка С. Нагірна пояснювала як концепцію журналу, так і основні педагогічні засади, яких дотримувалася у своїй праці, зокрема щодо підготовки видання. Так, вона базувала свою педагогічну роботу на принципах «діяльної школи», почерпнутих насамперед із лекцій Софії Русової. «Діяльна школа привчає дитину любити працю, заохочує до самостійної праці не тільки умовою, але й фізичною», – стверджувала педагог. Водночас така школа заохочує ініціативу дитини, її інтерес до навколишнього, привчає любити природу і «разом з тим дає й реальні знання з природознавства, географії чи історії». Вона дозволяє дитині вільно розвиватися, керуючи цим процесом дуже м'яко, а також привчає дітей до громадського життя, до товариської співпраці, крім того? «діяльна школа не вкладає готових правд у душу дитини, а старається відповідними питаннями і натяками викликати їх у дитини» (Нагірна, 1933, с. 2).

Щодо ідеї видавання журналу, то його метою було «дати спробу самостійної дитячої творчості». Приступила до його створення С. Нагірна через півтора року роботи з дітьми, коли вони уже мали певний рівень знань. Редакторка зауважувала, що робота над виданням дуже захопила дітей, а також відзначала кілька моментів, які привернули її увагу: «войовничий настрій у творах дітей, не виключаючи дівчат», присутність теми України у дуже багатьох дитячих творах (хоча лише один з авторів народився в Україні, а інші уже в еміграції) – ці особливості вона пояснювала інтересом дітей до історії України, зокрема до її боротьби за незалежність. С. Нагірна наголошувала, що до кожного із дитячих творів, зокрема до процесу його творення, вартувало би дати пояснення, однак брак місця не дозволяв цього зробити конкретно, а лише у вигляді загального огляду. Отож, пропоноване дитяче видання висвітлювало теми, які зацікавили дітей, їхнє бачення тих чи інших питань і загалом – «який світогляд утворився в них та як зформувалась їх душа» (Нагірна, 1933, с. 2).

Перше число видання готувалося у травні, коли святкують День матері, тому «на бажання дітей це перше число часопису

присвячуємо матері» (Нагірна, 1933, с. 2), відповідно і більшість дитячих творів були написані на цю тему. Це вірші (Галя Романченківна, 10 р. «Подяка матері»), оповідання (Марія Маричівна, 9 р. «Як дівчинка врятувала свою маму», Володимир Давидовський, 10 р. «Любов до матері»), сценки (Галя Романченківна, 10 р. «Сироти») тощо. Вміщені також роздуми юних авторів на деякі теми, як-от: «Чому ми святкуємо день матері», «Чим я хочу бути», описи (Ігор Гай-Гаєвський «Мое життя в притулку»), казки (Нечипорук Володимир, 6 р. «Добра дівчинка»), малюнки та ін. Опубліковано вражаючий спомин Олега Зозуленка п. н. «Мій спомин», про те, як батько утік разом із ним, шестилітнім, з радянської України у червні 1930 р., перепливаючи Дністер поблизу рідного села Жванець.

Остання сторінка журналу містила рубрику «Загадки», під якою публікувалися хрестиківки та ребуси авторства І. Гай-Гаєвського, В. Давидовського, М. Маричівни.

Процес створення дитячого часопису С. Нагірна досить детально описувала у передмові до ч. 2 «Нашої України»², а також коротко характеризувала авторів творів, оскільки це, на її думку, давало ключ до кращого їх розуміння. Вона зазначала, що літературна творчість дітей – як її зміст, так і форма – значною мірою залежить від роботи педагога – «від попереднього, добре обдуманого, психологічного підготування дітей учителем» (Нагірна, 1934, с. 4). Редакторка відзначала також складність дотримання певної періодичності при видаванні дитячого журналу, оскільки автори – діти віком 6–11 років – не можуть писати «спеціально для часописів».

Друге число «Нашої України» на пропозицію однієї з активних співтворців часопису – Галі Ром., яка «знайшла одобрення й інших дітей», – було присвячене «голодним дітям на Україні» (Нагірна, 1934, с. 4). Відповідно, у багатьох його матеріалах розкривалася саме ця тема, як-от: Лесько Зозуленко «Поможіть голодним дітям на Україні!», Галя Романченківна «Після визволення – смерть» та «Заклик», Володимир Ваньовський «Про голодну дівчинку Марусю» та ін.

² Передмова була видрукувана окремою вкладкою, а також наведена повністю у журналі «Тризуб» «з огляду на її інтерес» (Нагірна, 1934, с. 4).

Були опубліковані роздуми дітей на теми: «Якою б я хотів бачити Україну?», «Який герой мені найбільше подобається», «Який предмет навчання я найбільше люблю», надруковано переклади невеликих оповідань і казок з чеської, які здійснили С. Ваньовська, О. Зозуленко, В. Корбяк, В. Сапатюк. Під рубрикою «Загадки» вміщені створені дітьми хрестиківки та ребуси, а також відповіді на загадки із попереднього числа видання.

С. Нагірна спростовувала закиди про те, що «на творах дітей поважно лягла моя рука, як редактора», стверджуючи, що вони «дуже мало редаговані і то лише щодо ортографії», і вона «не торкалася ані ідеї твору, ані стилю», оскільки дотримується педагогічних засад, згідно з якими дитині не накладають ту чи іншу думку, а лише ненав'язливо допомагають сформувати її (Нагірна, 1934, с. 6). Відзначала вона і те, що діти потрапляють у притулок «счехізовані», без знання рідної мови та жодного «поняття про Україну». Педагог описувала тривалий процес роботи з такою дитиною, зокрема ознайомлення «її з українською історією, побутом, музикою, поезією» і таким чином закладання міцної основи для того, «щоб вона вже ніколи не пропала для української нації» (Нагірна, 1934, с. 6).

Третє число «Нашої України» з'явилося наприкінці 1934 р. і було присвячене листопадним подіям. Прозові та віршовані твори на цю тему написали Володимир Нечипорук, Юрко Романюк, Стефанія Ваньовська, Петро Івахненко. Уміщено «етнографічну картинку» Анни Бідяк п. н. «Різдво в селі Середньому на Підкарпатті» із текстом та нотами колядки, яку виконують у цьому селі. Опубліковано роздуми дітей на теми: «Яка пора року мені найбільше подобається», «Чому я хочу вчитися», «Які звірята я люблю», «Яку книжку я люблю», «Яку гру я люблю», описи подій з їхнього життя, малюнки тощо.

Надруковано невелике листування редакції, а також лист дітей із притулку у Подєбрадах до редакції часопису «Дзвінок» у Львові з проханням допомогти «нав'язати переписку з дітьми Галичини».

Поява дитячого журналу «Наша Україна» не пройшла повз увагу української громадськості, як зазначав у своїй праці «Рукописні часописи української молоді» А. Животко: «...це чи не єдиний з дитячих часописів, на який так рясно відгукнулася українська преса, а “Дзвіночок” навіть передрукував два твори»

(Животко, 1938, с. 25). Окрім схвальних відгуків у періодиці, українці підтримували дитячий часопис і матеріально, зокрема, завдяки цьому «Наша Україна» збільшила наклад із 200 примірників першого числа до 300 для другого та третього чисел.

Серед органів української еміграції у Чехословаччині, які відгукнулися на вихід дитячого журналу, була празька газета «Український Тиждень», яка під рубрикою «Загальна хроніка» повідомляла, що «Дитячий притулок в Подебрадах потішив українське громадянство випуском першого числа свого часопису “Наша Україна”». А також відзначала, що цей «чепуренький літографований орган – праця дітей притулку – дуже гарно репрезентує самостійну творчість дітей, що розвиваються під вмілим керуванням їх невтомної вчительки пані С. Нагірної з принципами модерної педагогіки». І висловлювала побажання «нашим наймолодшим творцям успіху в їх добрім початку» (Дитячий притулок..., 1933, с. 3).

Львівський журнал «Життя і Знання» опублікував у своєму додатку «Бібліотечний порадник» (ч. 13) рецензію Наталії Дорошенко (підпис Н. Д. розкрито за виданням: Головата та ін., 2008, с. 364), у якій вона високо оцінила і сам часопис «Наша Україна», і педагогічну методику С. Нагірної, покладену в основу його творення. Рецензентка зазначила, що юні автори «гарно й легко висловлюються», а їхні твори «надихані справжніми почуваннями, такою любовю й самопосвятою для Батьківщини, що їх не можна читати, не зворушуючись». Н. Дорошенко гаряче радила передплатити «Нашу Україну» «читальняним й іншим бібліотекам» та приватним особам, а також рекомендувала школам «започаткувати в себе дитячі журнали за цим зразком» (Н. Д., 1934, с. 18).

Парижський журнал «Тризуб» умістив статтю Лідії Садовської п. н. «Живе діло», в якій авторка акцентувала велике значення цього дитячого часопису для створення психологічного зв'язку «між незнаною, далекою Україною й найменшими представниками другого емігрантського покоління» (Садовська, 1934, с. 3). З огляду на важливість проблеми денационалізації для еміграції загалом, а особливо «для її другої генерації» цей журнал виконує дуже корисну роботу. Л. Садовська відзначала також велику любов до дітей і відданість справі редакторки С. Нагірної, високо оцінювала

її педагогічний талант і висловлювала жаль, що умови еміграції не дозволяють їй «виявити свої здібності і сили на ширшому терені» (Садовська, 1934, с. 4).

Відгукнувся «Тризуб» і на появу другого числа «Нашої України», умістивши під рубрикою «Бібліографія» детальний опис змісту числа та зазначаючи, що це «надзвичайно цікавий дитячий журнал, в якому пишуть самі діти 8–10 років» (Наша Україна..., 1935, с. 12). Непідписаний автор бібліографічного огляду акцентував, що журнал з інтересом читається і дорослими, які можуть порадіти за юних авторів, що «українське виховання дістають і стають **свідомими** (виділення автора. – *Н. Б.*) членами нації з самих ранніх літ свого життя». Також відзначалася надзвичайно велика праця, яку «на користь України положила» редакторка С. Нагірна («Наша Україна...», 1935, с. 12).

Газета «Український Тиждень» продовжувала друкувати відомості про вихід наступних чисел «Нашої України» під рубрикою «Загальна хроніка», подаючи коротку технічну характеристику та огляд змісту часопису. Тут же на початку 1935 р. було повідомлено про припинення виходу журналу: «з причини від'їзду з Подєбрад п. Нагірної, що редагувала діточий часопис “Наша Україна”, видання його під її керівництвом припинено» («Припинення час. ...», 1935, с. 2).

Надалі С. Нагірна продовжувала свою педагогічну працю в Українській реальній гімназії – як вихователька (Звідомлення..., 1937, с. 6) та «учителька ручних праць для дівчат у підготовчій клясі» (Звідомлення..., 1938, с. 4). У гімназії, як згадувала вона в автобіографії, «видавала з молодшими учнями журнал “Зірка”. Старші учні, під проводом проф. Трохима Пасічника, видавали журнал “Золоті ворота”» (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 10–11). Також вона опікувалася і керувала «дитячою читальнею і бібліотекою», яка була організована «в дівочому інтернаті» при гімназії у вересні 1936 р. «із книжок, що подарували окремі особи або товариства» (Звідомлення..., 1938, с. 9). Саме С. Нагірна зробила і найбільший внесок у створення цієї читальні, подарувавши їй літературу у кількості «97 прим.» (Звідомлення..., 1937, с. 10). Окрім того, вона брала активну участь в акції із забезпечення потребуючих учнів та учениць одягом та взуттям (Звідомлення..., 1938, с. 12).

Ще одним часописом під редакцією С. Нагірної, який побачив світ у березні 1937 р., була «Дитяча Зірка» – видання учнів першого, другого та підготовчого класів Української реальної гімназії у Ржевничах. Усього протягом 1937–1938 рр. вийшло чотири числа журналу. «Дитяча Зірка» мала таку ж концепцію, як і видання «Наша Україна»: зміст часопису формували невеликі прозові та віршовані дитячі твори, а також переклади з чеської мови, створені дітьми «сміховинки», «хрестиківки» та ребуси. Художнє оформлення журналу творили ілюстрації до тексту, заставки, кінцівки та різні дитячі малюнки; авторами обкладинки ч. 1 і 2 був А. Нестеренко, ч. 3 і 4 – В. Попадичівна. Редагувала журнал колегія, до якої входили учні I та II класів, у ч. 4 її склад був розписаний: В. Гаврилківна, Н. Гнатюківна, М. Геровіцивна, О. Дикунівна, Т. Зеленько, В. Нечипорук і В. Стовбуненко.

На сторінках журналу публікувалися матеріали про видатних українських та чеських діячів, як-от: Тараса Шевченка – Сірий вовчик «Тарас Шевченко» (ч. 1), В. Нечипорук «Тарас Шевченко» (ч. 4), Т. Зеленько «Тарас Шевченко й Т. Г. Масарик» (ч. 4); Спиридона Черкасенка – Малонька «Ювилей письм. С. Черкасенка» (ч. 1); Томаша Масарика – В. Нечипорук «Похорон президента-освободителя Т. Г. Масарика» (ч. 3), Ковалівна М. «Наша екскурсія до Лан на могилу Т. Г. Масарика» (ч. 4).

У публікаціях часопису відображалися події гімназійного життя (К. Борщик «Наша ошадничка каса» (ч. 1), О. Бізаничівна «Свято матері в нашій гімназії» (ч. 2), С. Підкова «Великдень у нашій гімназії» (ч. 2), Г. Захвалинська «Переїзд гімназії на нове місце» (ч. 3); описувалися традиції та звичаї (Волошка «Як у нас відбувається Різдво» (ч. 1), Паланя Комонь «Великдень» (ч. 1), Ф. Хромий «Першого травня» (ч. 2), О. Драгулівна «Різдвяний вечір» (ч. 3); висловлювалися мрії і уподобання дітей (Підкарпатянка «Чим я хочу бути?» (ч. 1), О. Хустівна «Які герої мені найбільше подобаються» (ч. 2), М. Кричфалушій «Які звірята я люблю» (ч. 3), фіксувалися певні події життя (Г. Малильова «Моя пригода» (ч. 3), М. Аничка «Мое перше господарювання» (ч. 2), К. Борщиківна «Як я заблудилась у Празі» (ч. 3) тощо.

У «Дитячій Зірці» опубліковано також переклади, виконані дітьми, – з чеської мови: тези Т. Масарика «Як працювати для народу» – Я. Пулька (ч. 4), приказки – М. Збурнівна (ч. 1) та

Т. Зеленько «Зі славянських приповідок» (ч. 2), сміховинки – В. Білан (ч. 1), оповідання – О. Дикунівна «Мати серна» (ч. 3) та ін.; з німецької – притча «Хвалько» – Палько (ч. 2).

Постійною у часописі була рубрика «З нашого листування» («Наша переписка»), що засвідчувала комунікацію журналу із відомими діячами, серед яких: чеський і український педагог та письменник Франтішек Тіхий, український письменник Микола Диканько (справж. Храпко Микола Степанович), а також іншими дитячими виданнями, як-от пластовий часопис «Мочари» у с. Нересниця (поблизу Тячева на Закарпатті).

Усі матеріали журналу були підписані, часто із зазначенням класу, у якому навчалися автори. Привертає увагу наявність чималої кількості псевдонімів, як-от: Сірий Вовчок, І кл., Тарзан, Синичка, Місяць, Сніжинка. Калинка, Лисичка, Червона калина, П кл., Рі-Кі-Та, підг. кл. На жаль, про причини, які спонукали дітей до використання псевдонімів, редакторка С. Нагірна не згадувала, як і не розкривала справжніх імен авторів.

На вихід у світ «Дитячої Зірки» відреагував празький «Український Тиждень», розмістивши непідписану замітку про появу нового дитячого часопису під рубрикою «Загальна хроніка». У ній відзначалося, що цей «скромно» оформлений часопис «нагадує подібні попередні видання наших дітей на еміграції в ЧСР», зокрема «Нашу Україну». Водночас журнал охарактеризований як «досить жвавий» та цікаво складений за своїм змістом. Також автор замітки висловлював сподівання, що «Дитяча Зірка» матиме підтримку серед українського громадянства шляхом передплати та пожертв і цей «гарний початок» українських дітей отримає успішний розвиток (Дитяча Зірка..., 1937, с. 2).

Чимало українців відгукнулося на цей заклик і підтримувало видавничий фонд «Дитячої Зірки» фінансово, перелік прізвищ жертводавців та надіслані ними суми постійно друкувалися на другій сторінці часопису.

Дослідник української преси А. Животко зазначав, що відбита на циклостилі «Дитяча Зірка» відзначається «дбайливістю видання з боку технічного й не меншою щодо підбору матеріалу» (Животко, 1938, с. 23). А загалом зміст журналу оцінював як «живий, бадьорий, просякнутий патріотичним почуттям, глибиною думки, здоровим настроєм» (Животко, 1938, с. 23).

Видавання журналу «Дитяча Зірка» припинилося у 1938 р., на 4-му числі, у зв'язку із від'їздом С. Нагірної до Закарпатської України, оскільки її запросили на посаду «професорки української мови й літератури в державній реальній гімназії» у Рахові (Нагірна-Кузишин, 2003, с. 132). Також посаду учителя в цій гімназії запропонували і її чоловікові – Миколі Нагірному.

На жаль, ця праця не тривала довго – унаслідок угорської інвазії у березні 1939 р. сім'я Нагірних (із півторарічною донькою Оксаною) мусила, покинувши усе майно, тікати перед небезпекою арешту. Подружжя Нагірних із чималими труднощами змогло через Румунію дістатися знову до Праги, однак повернутися тут до педагогічної діяльності їм уже не вдалося.

У квітні 1945 р. Нагірні знову мусили виїжджати із Праги, полишивши все, перед наступом радянської армії. Добралися до Регенсбурга, де перебували у таборі для переміщених осіб, 1949 р. емігрували до США. У Нью-Йорку С. Нагірна працювала на фабриці, її чоловік, Микола Нагірний, хворів, а 1952 р. помер. Незважаючи на життєві труднощі, С. Нагірна весь час була активною у громадському житті, що давало їй підтримку і розраду. Вона публікувала в українських часописах («Наше Життя», «Жіночий Світ» та ін.) матеріали музичної тематики, а також біографічної – про відомих українських діячів, яких знала особисто: Софію Русову, Платоніду Щуровську-Россіневич, Зінаїду Мірну, Станіслава Людкевича. Тривалий час була членом управи Українського літературно-мистецького клубу, активно працювала в Українському музичному інституті та ін. Брала активну участь у вихованні трьох онуків.

Стефанія Нагірна померла 19 лютого 1993 р., на 95-му році життя.

Висновки. Працюючи педагогом спершу в Українському дитячому притулку у Подєбрадах, згодом – в Українській реальній гімназії (у Ржевницях, потім – Модржанах), Стефанія Нагірна ініціювала створення дитячих часописів «Наша Україна» (Подєбради, 1933–1934) і «Дитяча Зірка» (Ржевниці; Модржани, 1937–1938), здійснила підготовчу роботу і редагувала їх. Концепції обох видань були подібні: надати можливість дітям висловлювати свої думки з певних питань, описувати важливі чи цікаві моменти свого життя, публікувати творчі спроби – вірші, оповідання,

сценки, малюнки, загадки тощо. Діти також самі обирали тему, якій присвячували число журналу, отримували практичний досвід праці над створенням часопису, комунікували за його допомогою з українськими та чеськими дітьми й українськими дітьми, які проживали на інших територіях. Редакторка дотримувалася принципу повного невтручання у дитячі твори, за винятком хіба виправлення орфографічних помилок. Співпраця дітей у часописі розглядалася також С. Нагірною як певна педагогічна практика, «один з методів виховання і навчання» (Животко, 1938, с. 3).

Найбільшим педагогічним успіхом С. Нагірної було те, що їй вдалося досягти формування національної свідомості в українських дітей, народжених у еміграції, це яскраво проявлялося і на сторінках редагованих нею журналів. Багато дитячих творів наповнені любов'ю до України, мріями про її самостійність, закликами до боротьби за її волю, що не лише свідчило про глибокі національні почуття дітей-авторів, а й відповідним чином впливало на читача. Так, Л. Садовська зазначала, що журнал «Наша Україна» «коли попаде до дитячих рук по інших емігрантських осередках, де так само денаціоналізуючі впливи полюють над дитячою душею, може виконати серед них свою корисну роботу» (Садовська, 1934, с. 4). Обидва дитячі журнали, редаговані С. Нагірною, були схвально оцінені сучасниками і мали підтримку українського громадянства

Вклад С. Нагірної у створення дитячих журналів був надзвичайно великим, підготовча робота, яку вона проводила перед виходом часопису, займала близько півтора року. Вона включала, зокрема, ознайомлення дітей з українською історією, традиціями, народною творчістю, побутом, тогочасними подіями в Україні (боротьба за незалежність, голодомор та ін.) шляхом лекцій і оповідань, а також формування у них вміння висловлювати свої думки у формі тих чи інших літературних творів.

Саме шляхом ненав'язливого поступового зацікавлення дітей українською тематикою, ознайомлення їх з історією України, її боротьбою та ін. С. Нагірній вдалося досягти нівелювання денаціоналізуючих впливів, які досить сильно проявлялися в еміграції, особливо щодо її другого покоління. Журнали «Наша Україна» та «Дитяча Зірка» відображають глибокий психологічний зв'язок юних авторів з Україною – більшості з них ніколи не

баченою, який утворився завдяки праці талановитої педагогині і відданої своїй справі української діячки – С. Нагірної.

Ці дитячі часописи є також цінними історичними документами, на сторінках яких зафіксовано тогочасні події крізь призму сприйняття дитини, зокрема голодомор в Україні (Пеленська, 2018), а також такі особисті і драматичні, як: перепливання із батьком Дністра з метою втечі з-під влади більшовиків і наступне перебування у румунській та польській тюрмі; злиденне життя селянських родин у Підкарпатті тощо. Журнали є також джерелом цікавих етнографічних матеріалів, зокрема локальних оригінальних звичаїв, побачених дітьми у їхніх рідних місцевостях.

Отже, часописи «Наша Україна» та «Дитяча Зірка», засновані і редаговані українською педагогинею С. Нагірною, виконували розвивальну, виховну, інформативну, культурну та комунікаційну функції, а також були яскравим і своєрідним прикладом дитячої преси української еміграції у Чехословаччині 1930-х рр. Задум і успішне втілення в життя видавання цих журналів стали можливими саме завдяки тривалій ретельній праці талановитої педагогині і редакторки, обдарованої співачки, невтомної громадської діячки – Стефанії Нагірної.

Література

- Василик, С. М., Мацько, В. П. (2020). Нагірна Стефанія Іванівна. *Енциклопедія Сучасної України*, 22, 297–298. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
- Головата, Л., Суц, Л., Бербека, О. (2008). *Товариство «Просвіта» у Львові (1868–1939): Показчик видань. 2-ге вид., випр. і доповн.*, 520. Львів.
- Дитяча Зірка... (1937). *Український Тиждень*, 16, 1–2. Прага.
- Дитячий притулок в Подебрадах... (1933). *Український Тиждень*, 27, 3. Прага
- [Дорошенко, Н.]. Н. Д. (1934). «Наша Україна»... *Життя і знання*, 76(1), 17–18. Львів.
- Животко, А. (1938). *Рукописні часописи української молоді*. Львів. 30 с.
- Звідолення Української реальної гімназії в Модржанах за 1937–1938. шкільний рік.* (1938). 20. Modřzany u Prahy.
- Звідолення Української реальної гімназії в Ржевницях за 1936–1937. шкільний рік.* (1937). 20. Řevnice u Prahy.
- Нагірна, С. (1934). Дитячий журнал «Наша Україна». *Тризуб*, 12, 4–6. Париж.
- Нагірна С. (1933). Передмова. *Наша Україна*, 1, 2. Подебради.

Нагірна-Кузишин, О. (упоряд.) (2003). *Adagio. Життєвий шлях Стефанії Нагірної*. Львів: Українські технології.

Наша Україна... (1935). *Триzub*, 6, 12–13. Париж.

Нові дитячі журнали (1934). *Український Тиждень*, 52, 3. Прага.

Пеленська, О. (2018). У празькому архіві знайшли листи українських дітей про голодомор. *Крим. Реалії*. <https://ua.krymr.com/a/lysty-ditej-pro-golodomor-prazky-arhiv/29609458.html>

Припинення час. «Наша Україна». (1935). *Український Тиждень*, 6, 2. Прага.

Савка, М. (2002). *Українська еміграційна преса у Чехословацькій Республіці (20–30-ті рр. XX ст.)*: іст.-бібліогр. дослідж. 308. Львів.

Садовська, Л. (1934). Живе діло. *Триzub*, 12, 3–4. Париж.

References

[Doroshenko, N.]. N. D. (1934). «Nasha Ukraina»... *Zhyttia i znannia*, 76(1), 17–18. Lviv. [in Ukrainian].

Dytiacha Zirka... (1937). *Ukrainskyi Tyzhden*, 16, 1–2. Praha. [in Ukrainian].

Dytiachyi pryutok v Podiebradakh... [Children's shelter in Podebrady] (1933). *Ukrainskyi Tyzhden*, 27, 3. Praha. [in Ukrainian].

Holovata, L., Sushch, L., Berbeka, O. (2008). *Tovarystvo «Prosvita» u Lvovi (1868–1939): Pokazhchyk vydan* [Prosvita Society in Lviv (1868–1939): Index of publications]. 2-e vyd., vypr. i dopovn., 520. Lviv.

Nahirna, S. (1934). Dytiachyi zhurnal «Nasha Ukraina» [Children's magazine «Nasha Ukraina»]. *Tryzub*, 12, 4–6. Paryzh. [in Ukrainian].

Nahirna S. (1933). Peredmova [Foreword]. *Nasha Ukraina*, 1, 2. Podiebrady. [in Ukrainian].

Nahirna-Kuzyshyn, O. (comp.) (2003). *Adagio. Zhyttievyi shliakh Stefanii Nahirnoi* [Adagio. The life story of Stefania Nahirna]. Lviv: Ukrainski tekhnolohii. [in Ukrainian].

Nasha Ukraina... (1935). *Tryzub*, 6, 12–13. Paryzh. [in Ukrainian].

Novi dytiachi zhurnaly [New children's magazines]. (1934). *Ukrainskyi Tyzhden*, 52, 3. Praha. [in Ukrainian].

Pelenska, O. (2018). U prazkomu arkhivi znaishly lysty ukrainskykh ditei pro Holodomor [Letters of Ukrainian children about the Holodomor found in Prague archive]. *Krym. Realii*. <https://ua.krymr.com/a/lysty-ditej-pro-golodomor-prazky-arhiv/29609458.html/> [in Ukrainian].

Prypynennia chas. «Nasha Ukraina». (1935). *Ukrainskyi Tyzhden*, 6, 2. Praha. [in Ukrainian].

Sadovska, L. (1934). Zhyve dilo [A living thing]. *Tryzub*, 12, 3–4. Paryzh. [in Ukrainian].

Savka, M. (2002). *Ukrainska emigrantska prasa u Chekhoslovatskii Respublitsi (20–30-ti rr. XX st.)* [Ukrainian Emigrant Press in the Czechoslovak Republic (20s-30s of the Twentieth Century)]: ist.-bibliohr. doslidzh. 308. Lviv. [in Ukrainian].

Vasylyk, S. M., Matsko, V. P. (2020). Nahirna Stefaniia Ivanivna. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*, 22, 297–298. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

Zhyvotko, A. (1938). *Rukopysni chasopysy ukrainskoi molodi* [Handwritten magazines of Ukrainian youth]. Lviv. 30 s. [in Ukrainian].

Zvidomlennia Ukrainskoi realnoi himnazii v Modrzhanakh za 1937–1938. shkilnyi rik [Reports of the Ukrainian Real Gymnasium in Modrzhanay for the school year 1937–1938]. (1938). 20. Modřzany u Prahy. [in Ukrainian].

Zvidomlennia Ukrainskoi realnoi himnazii v Rzhhevnytsiakh za 1936–1937. shkilnyi rik [Reports of the Ukrainian Real Gymnasium in Rzhhevnytsi for the school year 1936–1937]. (1937). 20. Řevnice u Prahy. [in Ukrainian].

Nadiia Brailian

Research Fellow of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)
nabra@ukr.net

STEFANIIA NAGIRNA (1898–1993) AS A TEACHER AND EDITOR OF THE MAGAZINES «NASHA UKRAINA» (PODEBRADY, 1933–1934) AND «DYTYACHA ZIRKA» (REVNICE; MODRANY, 1937–1938)

The article examines the pedagogical and editorial activities of Stefania Nahirna in Czechoslovakia in the 1930s. In particular, in 1933–1934 she worked at the Ukrainian Orphanage in Podebrady, and in 1935–1938 at the Ukrainian Real Gymnasium (first in Revnice and later in Modrany). S. Nagirna prepared and edited the children's magazines *Nasha Ukraina* (Podebrady, 1933–1934) and *Dytyacha Zirka* (Revnice, Modrany, 1937–1938). These magazines were created by authors aged 6–11 and consisted exclusively of children's literary works, translations, riddles and drawings, with only minor spelling editing. The issues of the magazines were mostly thematic, and their topics were also chosen by children. These children's magazines demonstrate a high level of national consciousness of their authors, their ability to express their thoughts in a particular literary form, to translate, to create riddles and puzzles, to establish contacts with other children's publications, as well as Ukrainian and Czech figures, etc. All published works in these magazines demonstrate a deep connection with Ukraine, the people who live there, and the events that take place there, which is more valuable because it is felt by children born in emigration. Stefaniia Nagirna achieved this awareness of Ukrainian identity in

children through long, persistent, and unobtrusive pedagogical work. The methodology she used was based on the constant familiarization of children with Ukrainian history, customs, life, traditions, music, poetry, and the principles of an «active school», which included, in particular, encouraging children to work independently, an individual approach to each child, free development, and the formation of social cooperation skills. The pedagogical and editorial activity of S. Nagirna was highly appreciated by her contemporaries, as shown by the publications of the educationist and researcher of the Ukrainian press Arkadii Zhivotko, teacher, writer and librarian Nataliia Doroshenko, public figure Lidiia Sadovska.

Keywords: Stefaniia Nagirna, pedagogical and editorial activity, «Nasha Ukraina», «Dytyacha Zirka», children’s magazines, Ukrainian emigration, Czechoslovakia.